

Ранко Младеноски

ГЕНЕТСКИОТ ПРАЗНИЧЕН КОД

(Марко Китевски, *Македонски празници*, Менора, Скопје, 2001)

Воопшто не е случајно тоа што воведот, односно „наместо предговорот“ во оваа книга започнува со приказната за настанот којшто го поврзува апостолот Павле со Македонија. Велиме дека не е случајно, затоа што во тоа видение и подоцна во патувањето на еден од дванаесетте ученици Христови на просторите од македонската земја го гледаме коренот на безмалку сите подоцнежни празнувања на македонскиот народ. Токму тие празнувања, токму тие празници со сите нивни елементи се предмет на проучување, презентирање и декодирање во оваа нова книга на д-р Марко Китевски.

Книгата „Македонски празници“ ги содржи не само сите празници, туку и сите обичаи и обреди што се вршеле за време на празнувањата, песните што се пееле, игрите, верувањата, суеверијата, мотивите за празнувањата и за обредот, магиите, искуствата, иконите и фреските на кои се насликани светителите, житијата нивни итн. Со еден збор, со оваа книга е отпечатен и запечатен македонскиот генетски код на празнувањата кој од памтивек се пренесувал од колено на колено, од генерација на генерација и останал така зачуван до ден денес за да може да биде типосан во еден ваков бисер за македонските празници.

Ова не е книга која го потврдува и го утврдува нашиот национален македонски идентитет, зашто тој многу одамна е утврден и потврден, ами станува збор за книга која е само сведок, која сведочи за опстојбата на тој национален идентитет низ вековите и низ премрежијата. За овие празници и за сите активности поврзани со нив, времето е ирелевантна категорија. Тие вечно ќе постојат. Таква судбина, поради тоа се разбира, ѝ се заканува и на оваа книга.

Најголемиот број од македонските празници се поврзани со христијанството, односно со православната црква, со нејзините канони, меѓутоа во обредите и особено во верувањата многу често може да се забележат елементи кои се наследени од паганството, односно од времето кога македонскиот народ сè уште го немал

примено христијанството како свое вероучение. На ваквиот спој на новото и старото, на христијанското и паганското, авторот на оваа книга укажува секогаш кога во обредите или во песните или во кој и да е дел од празникот може да се сретнат такви вкрстувања на обичаите. За да го појасни ваквиот стил на празнување, Китевски потенцира: „Не случајно и големиот празник Божик или Рождество Христово се празнува во ова време од годината, непосредно по зимската солстиција, во времето кога паганите имале големи празници посветени на сонцето, односно раѓањето на младото сонце. Паганските масовни празнувања проследени со пијанство, гладијаторски игри, неморал и разврат, црквата ги ставила во рамките на пристојни празнувања, а добила масовно празнување на денот на раѓањето на спасителот Исус Христос. Како и да е, во македонските празници гледаме мешање на христијански и пагански обичаи и верувања...“. Како најтипичен пример за ова, секако е празникот Свети Василиј Велики, кај народот попознат како Василица. За овој празник е карактеристична, како што наведува Китевски, една драмска игра со маски, а учесниците во неа во разни краишта на Македонија имаат разни имиња: василичари, бабари, џамалари, џаламари, ешкари, сурваскаре итн. Овие обичаи, односно игри, имаат магиска функција, а нивната цел е „да обезбедат среќа и напредок на поединецот, но и на пошироката заедница“.

На почетокот на оваа книга е даден календар на празниците кои се поделени на подвижни и неподвижни. Подвижни се оние празници кои се празнуваат на различни датуми секоја година, а денот се одредува според празнувањето на Велигден. Неподвижни празници, пак, се оние кои секоја година се празнуваат на ист датум. Ваквиот календар на почетокот на „Македонски празници“ е мошне практичен, зашто веднаш се добиваат податоци за тоа кој празник во кој ден се слави. Покрај ова, треба да се потенцира дека во книгата се дава и табела за тоа на кој датум ќе се слави Велигден до 2020 година и тоа за секоја година поодделно.

Во воведниот текст под наслов „Македонски празници“, д-р Китевски дава еден општ приод кон празниците зборувајќи за нивното место во животот на македонскиот човек, за значењето, за нивната класификација, за функцијата, за генералните особености на македонските празници. Колку за илустрација ќе посочиме на објаснувањата и појаснувањата за тоа како се слави таканаречениот Домашен празник, односно Служба, односно Ден. Се потенцираат сите општи места карактеристични за ваквите празници со што се добива јасна претстава за тоа што значи, всушност, ваквиот празник. Покрај ова, во воведниот дел е елаборирано и прашањето поврзано со реквизитите кои се користат за време на празниците, или како што се нарекуваат во книгава - обредните предмети. Тоа се: водата, лебот, житото (коливо), виното, свеќите, темјанот, маслото и иконата. За

секој обреден предмет се наведува посебно објаснување - како и кога се употребува, која е неговата функција и слично.

Во врска со обработката на македонските празници во оваа книга, мора да се подвлече дека е избран најилустративниот начин - секој празник поодделно да се разработи со сите негови елементи. Во насловот е дадено името на празникот, а потоа се наведува на кој ден се слави и според новиот и според стариот календар. Таму каде што станува збор за светци, прво се раскажува нивното житие, а потоа се наведуваат сите обичаи поврзани со празникот. Но, д-р Китевски не заборава дека во разни краишта на Македонија еден ист празник се слави со различни обичаи и со разни верувања, така што таму каде што е неопходно се појаснуваат и тие разлики во обредите и во верувањата.

При разработката на празниците забележлива е една последователност во приодот. Може да се рече дека функционира еден шаблон на обработка на празниците, а функцијата на тој „калап“ е што поедноставно да се објаснат сите елементи на секој празник поодделно со цел материјата да биде разбирлива и достапна за секој човек независно од неговата возраст, образование, потекло итн. Значи, се водело сметка за тоа оваа книга да може секој да ја прочита, да може секој да ја разбере, секому да му станат појасни и поблиски македонските празнувања.

Шемата за која зборуваме, во основа, има неколку елементи. Прво, се наведува денот кога се слави празникот. Второ, се раскажува житието на светецот. Трето, се нагласуваат чудата што се поврзани со светецот. Четврто, се обработуваат преданијата, легендите, песните поврзани со конкретниот празник. Петто, се елаборираат сите обичаи, обреди, верувања, магии кои се вршат во текот на (и се дел од) празникот. Се разбира, ваквиот „калап“ се однесува на празниците кои се поврзани со светци.

Особено внимание во оваа книга им е дадено на двата најголеми христијански празници: Рождество Христово - Божик и Воскресение Христово - Велигден. За Божик се вели дека е „матица на повеќе празници, бидејќи да не бил тој, што значи да не се родел Исус Христос, немало да има ниту крштавање (Водици), ниту Распение и Воскресение (Велигден), ниту Вознесение (Спасовден)...“. За Велигден, пак, се потенцира дека „тој е суштината на Христијанството, потврда и на самата вера, зашто како што рекол Свети апостол Павле: 'Ако Христос не воскресеше, празна ќе беше и нашата вера'“.

Книгата „Македонски празници“ изобилува и со фолклористичко-книжевен материјал. Станува збор, пред сè, за обредните песни кои се составен дел на празниците, но и за приказни, легенди и преданија кои се раскажуваат и прераскажуваат од генерација на генерација и кои се тесно

поврзани со одредени случки за време на празнувањата. Свое место во оваа книга нашле поголем број зимски и пролетни обредни песни, а на обичаите и песните за дожд им се посветува едно посебно поглавје. Тоа се обичаи (или обреди) во чија основа лежи ритуалот, а неговата суштина е магиско-обредна, што значи целта е да се предизвика природата и да обезбеди поволни услови за човекот. Конкретно, обичаите и песните за дожд (кои уште се нарекуваат и додолски) се карактеристични за сушните периоди кога човекот со разни игри и песни се обидува да поттикне една природна појава - да заврне дожд, за да има богат род, односно берикет. Ваквите обичаи (ритуали) се врзуваат со разни празници во разни краишта на Македонија, но нивната функција е секогаш и секаде иста.

Не смее да се заборави и тоа дека оваа книга во еден свој дел има двојазичен карактер, односно дека описот на поголем број празници е презентираан и на англиски јазик. На ваков начин, несомнено, македонските празници ќе им станат поблиски и на многу луѓе кои не го познаваат нашиот јазик, а кои имаат желба да се запознаат со особеностите на еден дел од нашата богата вековна култура.

Излегувањето од печат на книгата „Македонски празници“ од д-р Марко Китевски е без сомнение празник за македонската литература, празник за македонската историја, празник за македонската етнологија, празник за македонската фолклористика, празник за Македонската православна црква, празник за секој Македонец кој треба и мора да си ги знае корените. Ако досега не ги знаел, оваа книга му овозможува да ги дознае и да се гордее со нив, да се гордее со својата богата традиција.